

Het zwijgen voorbij? – Kerk & politiek

Beste collega's, beste 'Op Goed Geruchters',

Ik wil vanmorgen het thema benaderen door terug te kijken op pakweg veertig jaar ervaring rond het thema.

Studietijd: 1966-1975

Ik ben als predikant begonnen in 1976. Dat betekent –volgens de flyer- in de verhitte jaren. Dat klopt. Ik heb van 1966-tot 1975 aan de VU gestudeerd. Eerst een jaar rechten. Daarna theologie. Dat was nog in de tijd van het oude kandidaats theologie waarna je de pastorie in kon. Ik heb daar nog een doctoraal aan vastgeknoopt in de praktische theologie met als hoofdvak homiletiek. Dat waren heftige jaren aan de VU. Het waren de jaren van hoogleraren als Augustijn, Baarda en Kuitert die letterlijk en figuurlijk zorgden voor opschudding binnen de gereformeerde kerken. Het waren de jaren waarin Professor Verkuil opriep om de muren van de apartheid in Zuid Afrika af te breken. Dat alles zorgde voor grote verontrusting binnen de gereformeerde kerken en niet alleen daar. Het schriftgezag stond op het spel. Het hele Kuijperiaanse gebouw van Kerk als instituut en kerk als organisme vertoonde scheuren. Dat gebeurde breder binnen de kerken. 40 jaar geleden in 1971 verscheen binnen de Ned. Hervormde Kerk het zgn. Getuigenis, een breed gesteund Getuigenis, gericht aan de gemeente van Jezus Christus, tegen een politisering van het Evangelie. De belangrijkste ondertekenaars waren prof. G.P. Van Itterzon, Prof. H. Jonker, Prof.dr G. van Niftrik, mevr. mr. J.A. van Ruler-Hamelink, dr. W. Aalders en ir. J. Van der Graaf. Daaronder stonden nog een aantal handtekeningen, waaronder die van prof. van Unnik, prof. Bakhuizen van den Brink en Professor Vriezen. Het kwam uit de kringen van de Confessionele Vereniging, de Kohlbruggianen en de Gereformeerde Bond aangevuld met een theoloog zoals van Niftrik die zich wel volgelijng van Barth noemt, maar politiek niet volgt in de Doorbraak.

Mijn doctoraal scriptie had als titel : Met het oog op wie. Het profetisch spreken van de gemeente : Proeftie,ideologie of beide? Een praktisch-theologisch onderzoek naar :

- a. de achtergronden van de communicatieproblematiek bij het profetisch spreken van de kerken. (Toegelicht aan de hand van het in 1971 verschenen "Getuigenis" in de N.H. Kerk.
- b. De voorwaarden voor een goede organisatie van de profetie in de gemeente van Jezus Christus.

Op de voorpagina heb ik a: een advertentie : gevraagd Profeet (m/v) en b een cartoon van een dominee die zegt 'zo spreekt de Here) en die achter zijn rug een bord vasthoudt met daarop de tekst 'denk ik'. In die spanning zitten we kerk en als pastores. Zolang we ons daar van bewust zijn, gaat het goed.

1. Kernwoord : Zo spreekt de Heer, denk ik.

Het Getuigenis is een reactie op wat er eind zestiger jaren gebeurt. Daar is heel wat aan de hand in kerk en samenleving. Bij de verkiezingen in 1967 verliezen de confessionele partijen voor het eerst hun meerderheid in het parlement. In 1967 (KVP 42(-8) ARP 15 (+2), CHU 12(-1), GPV 1, SGP 3 (in totaal 73) D 66 doet haar intree.

Die trend zet door in 1971 KVP 35(-7), ARP 13 (-2), CHU 10 (-2), GPV 1 SGP 3. De PPR doet haar intree met 2 zetels. Voor die politisering van het evangelie stonden Dorothee Sölle en Bert ter Schegget model. Het Getuigenis roept de kerk op 'om weer een ark van Noach te worden die veiligheid en redding biedt als de golven van het oordeel Gods over de wereld gaan. Daartoe zal zij moeten leven uit het verbond met die God, die de Alfa en de Omega is, en met die Christus, die gisteren en heden Dezelfde is en tot in eeuwigheid (Hebr.13:8). In mijn scriptie heb ik proberen aan te tonen dat ook dit Getuigenis een ideologisch product is. Ik voelde me veroordeeld gesproken en miskend door dit Getuigenis. Vandaar de keuze voor dat onderwerp.

Toen de beroepingscommissie uit Westervoort bij mij op bezoek was in 1975 in Amstelveen voelde dat goed. Ik wilde graag gemeentepredikant worden. Daar was een heel proces aan vooraf gegaan van twijfel, zoeken en kritiek op de kerk. Ik studeerde bij professor Fiet. Hij was een uitstekend, pastor, leraar en tolk. Hij nam ons als kritische studenten heel serieus, maar hij was ook voluit een man van de kerk. Hij sloeg bruggen. Aan hem heb ik veel te danken.

Eerste gemeente

De beroepingscommissie zag in mij een goed kandidaat. Vlak voor hun vertrek wilde een van de leden nog even naar het toilet. Hij keek omhoog en zag op de toiletpot een sticker van de PSP, de Pacifistisch Socialistische partij. Ik had een paar van die stickers aan mijn zwager. lid van de VVD, gegeven. Hij had ze direct op de pot geplakt waar ze volgens hem ook thuis hoorden. Het lid van de beroepings- commissie vroeg me of ik iets met de PSP had. Ik zei hem dat ik daar lid van was. Op dat moment stortte zijn wereld in. Een predikant lid van deze linkse niet religieuze partij ,dat kon niet. Aan de andere kant tot nu toe waren de gesprekken goed verlopen. Wat nu? Of ik mijn politieke overtuiging ten overstaan van de kerkenraad wilde uitleggen? Dat wil ik wel, heb ik geantwoord, maar dan niet in mijn eentje voor het forum van de kerkenraad. Ik wil in een open gesprek zeggen waarom ik vanuit mijn geloofsovertuiging op de PSP stem en dan wil ik dat de andere kerkenraadsleden zeggen hoe zij vanuit hun geloofsovertuiging komen tot hun politieke keuze. Dat heeft geleid tot een aantal gesprekken. Ik herinner me nog het moment dat de voorzitter van de beroepingscommissie me opbelde en vroeg of ik dan misschien nog van één christelijke organisatie lid was. De NCRV heb ik geantwoord. Dat leidde tot een zucht van verlichting aan de andere kant van de lijn.

2. Voor mij is een kernwoord uit die tijd: Niet bang zijn om te zijn wie je bent en te hardop te zeggen wat je vindt

In 1977 waren er de Tweede Kamerverkiezingen . Op een avond stopte een propagandabusje van de PSP uit Arnhem voor de pastorie met de vraag of ik een affiche van de PSP wilde ophangen. Dat was een soort nachtmerriescenario voor me. Uitgerekend deze situatie hadden we enkel jaren daarvoor tijdens onze studie in een communicatie en interactiepracticum uitgespeeld. Een medestudente en ik hadden die situatie bedacht, wat doe je dan?

Er hing al een affiche op het raam met als tekst "Help de kernwapens de wereld uit om te beginnen in Nederland", dat was van het Interkerkelijk Vredesberaad. Ik was het zeer eens met deze actie. Ik vond dat ik dat affiche op kon hangen, ook op het raam van de pastorie. Ik heb tegen de partijgenoten uit Arnhem gezegd dat ik geen partijpolitiek affiche wilde ophangen. Ik heb wel de leden van de PSP en de PPR uitgenodigd in de pastorie om te kijken of ze samen een zetel zouden kunnen krijgen in de gemeenteraad van Westervoort. Deze avond heeft geleid tot een samenwerkingsverband en vanaf dat moment tot aanwezigheid in de raad van Westervoort. Ik heb op die avond ook gezegd dat ze van mij als predikant geen actieve betrokkenheid bij het werk van PSP en PPR hoefden te verwachten. Ik zag de gemeente als mijn primaire plek. Ik wilde binnen die gemeente het gesprek voeren over hoe je als kerkelijke gemeente een bijdrage kunt leveren aan een rechtvaardige samenleving.

3. Kernwoord: De preekstoel is geen politieke kathedraal. Voer het gesprek onder de preekstoel. Schep samen met de kerkenraad voorwaarden om dat gesprek te voeren.

In die eind zeventiger, begin tachtiger jaren was het 'oorlog om de vrede' in de kerk. Ik behoor niet tot de predikanten die daar met grote weerzin op terug kijken. Er was al vele jaren beweging in de kerken, voor mij een heilzame beweging. Ik ben gereformeerd van huis uit. Mijn vader was actief in de kerk, in de ARP en in het CNV. Ik kijk met bewondering terug op zijn serieuze vertaling van het Evangelie in en naar de dagelijkse praktijk. De vraag wat je stemde was nauwelijks een vraag binnen de gereformeerde kerken. Je had de kerk als instituut en je had kerk als organisme. In het organisme, in de organisatie gaf je vorm aan wat je binnen de kerk als instituut hoorde. Dat boeide me. Ik denk met heel veel waardering terug aan die jaren. Ik denk aan dagblad *Trouw*, onze huiskrant. De eerste hoofdredacteur van het naoorlogse *Trouw* werd Bruins Slot. Hij bleef dat tot 1971. Hij was na de bevrijding lid van de ARP-fractie in de Tweede Kamer. Zijn hoofdredactionele commentaren kwamen sterk overeen met de behoudende lijn van de antirevolutionaire fractie in de Kamer. Vier jaar lang, tot eind 1949 bepaalde het verzet tegen de dekolonisatie van Indonesië sterk de inhoud van deze commentaren. Ook keurde de krant de 'doorbreek' van christenen naar de PVDA fel af. Later verzette de krant zich krachtig tegen de overdracht van Nieuw Guinea aan de Republiek Indonesia. In 1963 kwam de 'ommezwaai', de omkeer van de hoofdredacteur. Bruins Slot, hoofdredacteur van *Trouw*, veranderde in korte tijd van inzicht en 'bekeerde' zich tot wat hij noemde een radicale evangelische politiek. Het gevolg voor *Trouw* was dat het een 'open krant' werd die zich gaandeweg losmaakte van het orthodoxe protestantisme. Maar de krant bleef het nieuws brengen inclusief het nieuws van het protestants kerkelijk erf. (Bron Wikipedia) Ik las *Trouw* in de jaren van De ommezwaai van Bruins Slot en binnen de ARJOS was veel van die ommezwaai te beleven. Dat gold ook voor het blad Antirevolutionaire Staatskunde. Daarin las ik artikelen van generaal van Meyenfeldt en Volten over een geleidelijke ontwapening. Dat raakte me. Ik hoopte na de Tweede Kamerverkiezingen van 1967 dat de ARP haar evangelische radicaliteit zou verbinden in een samenwerking met de PVDA. Dat gebeurde niet. In diezelfde tijd colporteerde een Amstelveense melkboer voor de PSP. Hij klopte aan op mijn studentenkamer op Uilenstede in Amstelveen. Dat leidde tot een aantal gesprekken en zo is het gekomen. Ik verliet het oude vertrouwde antirevolutionaire nest en werd lid van de PSP. Dat betekende terecht komen in een politieke partij waarin mensen vanuit heel verschillende motivaties kozen voor aan radicaal pacifisme.

4. Goede en betrokken informatie is hier een kernwoord. Zoek verbinding met verwanten.

Als ik kijk naar die eerste jaren in de pastorie, halverwege de zeventiger jaren herinner ik me een sterke betrokkenheid op zending en werelddiaconaat en op vredesvragen. Vanuit zending en werelddiaconaat kwam er heel wat informatie op het bordje van de kerkenraad en op het bordje van de predikant. Vanuit de contacten, vaak ook met Nederlandse docenten, zendingswerkers en diaconale werkers kwam er informatie over wat er speelde in landen als Zuid Afrika, Indonesië, Brazilië en Argentinië. Vanuit gemeentecontacten met gemeenten in de voormalige DDR of in Tsjechoslowakische of Roemenie kwam er informatie over de situatie in die landen. Er waren netwerken. Ik herinner me hoe in Westervoort ds. Alida verhoeven uit Mendoza Argentinië kwam en ons als gemeente vertelde hoe in Argentinië de mensenrechten geschonden werden, hoe mensen verdwenen. Een theoloog als Bert Schuurman die evenals Roelf Haan, de ontwikkelingseconoom, in Argentinië zat, gaven ook informatie door. Dat gold voor Indonesië voor een theoloog als Leendert Orange. Aan de VU studeerden theologen als Alan Boesak, in Kampen Mpo Ntoane en vele andere Zuid-Afrikaanse studenten en predikanten. Zij informeerden ons uit de eerste hand. Die ontmoetingen spraken boekdelen.

Vanuit de ontmoeting met gemeenten in de DDR en in Tsjechoslowakije kwamen ook de vragen naar de wijze waarop de Koude oorlog gevoerd werd. Het verzet tegen de neutronenbom en tegen de kruisraketten werd kerkelijk mede gevoerd vanuit de verontwaardiging dat het communistische blok als totaal als een vijandig blok werd gezien waartegen desnoods atoomwapens mochten worden ingezet. Ik denk met heel veel enthousiasme terug aan de jaren waarin het IKV, Pax Christi en Kerk en Vrede een volgens mij geslaagde poging hebben gedaan om de defensiepolitiek te democratiseren, door burgers zoveel mogelijk zicht te geven in de strategieën, ook in de propagandastrategieën. Dat mis ik in de afgelopen jaren.

5. Persoonlijke ontmoetingen, netwerken en gemeentenetwerken zijn hier kernwoorden

Theologisch heb ik in die jaren heel veel gehad aan theologen als Hannes de Graaf en Krijn Strijd die bijv. zei dat je voor een goede exegese je socialistische bril niet hoeft op te zetten, maar je kapitalistische bril wel af moest zetten, Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer, Helmut Gollwitzer, Hans Joachim Kraus, Jürgen Moltmann, Dorothee Sölle en vele anderen. Vooral Duitse theologen die wisten hoe gevaarlijk het is een maatschappelijk systeem te identificeren met de 'heilsstaat'. Zij waren heel kritisch ten aanzien van de theologische verdediging van de NAVO, zij waren heel kritisch ten aanzien van die partijen die de C in zetten als zegen voor de bewapeningswedloop.

6. Theologen die niet losstaan van maatschappelijke bewegingen maar met vallen en opstaan zich geëngageerd hebben is hier een kernwoord.

Die sterker wordende interkerkelijke vredesbeweging leidde tot hevige conflicten binnen de kerken. IKV en ICTO stonden lijnrecht tegenover elkaar en de polarisatie was een feit. Ik herinner me een van de eerste colleges ethiek van Kuitert (eind zestiger jaren) waarin hij zei dat predikanten als de munitietrein of de treinen met atoomkoppen door het land zouden rijden moeten zorgen dat zij met hun ouderlingen op de treinrails zouden zitten. Tegen de tijd dat ik als predikant zo ver was en ik een enkele ouderling en diaken bereid gevonden had om mee te doen met dit soort acties schreef Kuitert in 1985 zijn boek Alles is politiek, maar politiek is niet alles. Ook hij strijdt daarin tegen wat hij als heilloze identificaties ziet. In uw blad schrijft hij 25 jaar na het schrijven van zijn boek dat hij door het schrijven van dit boek zijn linkse vrienden verloor. Hij was ze al kwijt voordat hij het boek geschreven had.

Ik werd in 1981 predikant in de Keizersgrachtkerk in Amsterdam. Dat was een gemeente die zich sterk betrokken voelde bij het werk van de Basisgemeente, de Kritische gemeenten, zoals de studentenecclesia, de Kritische gemeente IJmond, de Dominicuskerk, de Duif en vele andere basisgroepen. De KGK was politiek links georiënteerd. Ik herinner me hoe we als gemeente bij elkaar kwamen voor de 21 november vredesdemonstratie in 1981 in een kort politiek morgengebed en hoe we het lied instudeerden met de tekst van Kurt Marti 'waar blijven wij als iedereen zei waar blijven wij en niemand ging eens kijken waar we bleven als we gingen'. Ik verbaasde me onderweg over de vele oudere mensen achter de ramen die een V teken maakten. Ik heb het als 'liturgie op straat' ervaren. Mensen die lieten zien dat ze niet bereid waren om oorlog te voeren met Oost Europa. Wat een uitbarsting van hoop en creativiteit.

7. Contacten met verwante gemeenten om je aan elkaar te scherpen is hier een kernwoord.

Kerk en Vluchteling

In de Keizersgrachtkerk kwamen veel vluchtelingen in het begin van de tachtiger jaren. Vluchtelingen uit Chili, uit Midden-Amerika, uit Eritrea, uit Marokko en vele andere landen. Dat was pooit begonnen met een telefoontje van een gereformeerde douanier uit Zevenaar. Hij was een grote familie van christen Turken in de trein tegengekomen. Hij vroeg waar ze naar toe gingen en of ze onderdak hadden. Ze gingen naar Amsterdam en deze douanier belden met mijn voorganger in de KGK, ds. Pijlman. Hij stuurde een van de diakenen naar dit adres. Zo ontstond daar contact tussen de diaconie en dit vluchtelingengezin. Dat contact groeide uit tot meer contacten met vluchtelingen. Dat betekende dat we in de KGK gingen nadenken over de vraag wat de komst van de vluchtelingen in onze gemeente voor ons als gemeente betekende. We organiseerden ontmoetingsavonden, themadiensten, vluchtelingenmaaltijden. Er kwam een vaste vluchtelingengroep. Mensen gingen zich vanuit die ontmoeting specialiseren in vluchtelingenwerk. Iemand ging de advocatuur in om vluchtelingen bij te staan. Die komst van de vluchtelingen had in de gemeente een olievlekwerking. Nogmaals ontstaan vanuit dat toevallige telefoontje vanuit Zevenaar. Vanuit die ontmoetingen kwam de politiek in zicht. We liepen aan tegen verhalen van uitzetting, van niet geloofde vluchtverhalen. We liepen aan tegen verhalen van vrouwen die niet hun verhaal durfden te vertellen aan de ambtenbaren uit schaamte. We liepen aan tegen verhalen die niet klopten. Er ontstond een deskundig vluchtelingendiaconaat. We ontdekten dat we het werk niet alleen aan konden. Er ontstonden contacten met andere kerken en vluchtelingenorganisaties. Binnen de Raad van Kerken van Amsterdam werd een Taakgroep Vluchtelingen opgericht. Ook de landelijke Raad van Kerken had een taakgroep vluchtelingen. Vanuit deze taakgroep werden gesprekken met de politiek gevoerd. Dat waren stevig gesprekken. Ik heb dit werk ervaren als een degelijke opbouw van kerken die betrokken raken bij mensen die een beroep op hen doen, die kennis ontwikkelen, contacten aangaan met maatschappelijke en politieke organisaties en als het moet actie organiseren. De Keizersgrachtkerk heeft kerkasiel gegeven aan vluchtelingen uit Zaire. Niet als een permanent onderdak, maar wel als een soort time out. Een periode waarin druk overleg plaats vond o.a. met de plaatselijke en landelijke overheid.

8. Gemeente als lerende organisatie is hier een kernwoord. Het met elkaar bouwen aan deskundigheid ten behoeve van diegenen die een beroep op je doen.

Plaatselijk en landelijk roept dat binnen de kerken spanning op. Is hier geen sprake van burgerlijke ongehoorzaamheid? Luisterend naar de verhalen van vluchtelingen en luisterend naar Bijbelverhalen zochten we als gemeente een weg. Ik heb in die tijd en ook later –toen ik van 2003-2008 parttime gemeentepredikant in Wehl was- ontdekt dat rondom de vluchtelingen een heel nader type oecumene ontstond. In Amsterdam contact met veel mensen die geen lid van een kerk waren, in Wehl met mensen die behoorden tot o.a. de gereformeerde gemeenten. Dus niet zoals in de uitnodiging voor deze dag staat, kunnen we een voor dieper dan een oproep tot liefde voor de vreemdeling. Nee vanuit de concrete ontmoeting met de vreemdeling worden er diepgaande vragen aan jou als gelovige, als kerkelijke gemeente en als predikant gesteld. Die constante oproep om de vreemdeling lief te hebben het recht van de vreemdeling niet te buigen komt voort uit de voortdurende verleiding om de vreemdeling te haten en het recht van de vreemdeling te buigen. Het zijn vandaag de internationale verdragen en de Europese Verklaring van de Rechten van de Mens die een schild vormen voor de vreemdeling in Nederland. Het schild van de overheid begint steeds meer gaten te vertonen. Dat viel me pijnlijk op in een gesprek met minister Leers bij Paus en Witteman op woensdagavond 12 januari 2011, waarin Leers zich schuldig maakt aan demagogische uitspraken).

Van een sprekende kerk naar een zwijgende kerk?

Bovenstaande was zeg maar mij ervaring tot ruim 1990. En nu? Zwijgt de kerk? Tja, er is de afgelopen jaren heel veel tijd gaan zitten in het Samen op Wegproces. Dat heeft ook geleid tot een zwijgzamer kerk. De landelijke kerk, ik bedoel de synodes, hebben zich ook gebogen over de voorwaarden waaraan het kerkelijk spreken moet voldoen. De kritiek op het politiek of profetische spreken van de kerk is verdisconteerd. De landelijke kerk moet niet ex cathedra spreken. Wie denkt ze wel dat ze is. Het boek van Kuitert is doorgedrongen tot in de bloesomloop van de kerk. Wie zoekt naar argumenten om het politieke en profetische spreken van de kerken te lijf te gaan vindt nog altijd in het boek van Kuitert een schat aan materiaal.

Daarom zijn plaatselijk en landelijk de kerken nog niet uitgesproken. Vanaf 2001 is ook Nederland in oorlog. Nederland staat op het punt om een nieuwe missie aan te gaan. Het is angstaanjagend stil in de kerken. De kerken hebben de afgelopen jaren veel gesproken over oorlog en vrede, maar nu Nederland echt bij een oorlog betrokken is, is het stil. Natuurlijk is er af en toe een column zoals Aernoud van den Deijl schrijft, maar dat is niet meer dan een individuele mening van een kerkelijk functionaris. Waar vindt het beraad, waar vindt het debat plaats? Wie faciliteert het? Leidt de 'vermarkting' niet tot verschraling? (hoge entreekosten ook bij PKNconferenties met als gevolg steeds hogere drempels.)

9. Hoe kan een landelijke kerk plaatselijke kerken faciliteren in de betrokkenheid bij de (lokale,nationale of internationale) samenleving

Datzelfde geldt voor de landelijk Raad van Kerken. De landelijk Raad is de afgelopen jaren gekortwiekt. Ik lees in het jaarverslag van de Raad over 2010:

De verhouding van de kerk tot de overheid is spannend. Er is een periodiek contact. De onderlinge verhoudingen zijn innemend. De telefoonnummers staan over en weer in elkaars mobiel. Maar met de onverwachte verkiezingsuitslag van 9 juni en het gesloten regeerakkoord en gedoogakkoord zijn de verhoudingen er niet gemakkelijker op geworden. De Raad gaf in een brief aan de informateurs zes

aandachtspunten af, van thema's waarvan men vermoedde dat ze onder druk zouden komen te staan bij een mogelijk rechtse coalitie. De eerste voorstellen die naar buiten kwamen bevestigden de zorg. Het gaat dan om thema's als ontwikkelingssamenwerking, oog voor de groeiende tweedeling in de samenleving, zorg voor de schepping. Het nieuwe jaar zal moeten uitwijzen of de overheid aansluiting blijft houden bij het minder gefortuneerde deel van de samenleving, waarmee de kerken zich solidair verklaren.

Op de site van de Raad van Kerken onder beraadsgroepen lees ik het volgende onder het kopje Ethische vragen: *In het nieuwe beleidsplan van de Raad van Kerken in Nederland voor de jaren 2007-2011 werd besloten dat er in plaats van de beraadgroep Ethische vragen en de beraadgroep Gerechtigheid en duurzaamheid een nieuwe beraadgroep Samenlevingsvragen (werktitel) zal worden samengesteld, waar ook (sociaal-)ethische aspecten aan de orde komen. Verder zal jaarlijks een Ethieklezing worden georganiseerd. Op 11 mei 2007 vond in de Janskerk in Utrecht voor de eerste maal de Ethieklezing plaats over de zegeningen en moeiten van de moderne levensloop. De lezing werd gehouden door Frits de Lange. De eerstvolgende ethieklezing vindt plaats in 2009 (waarschijnlijk mei), en zal o.a. te vinden zijn bij 'Agenda'.*

Ik kan hier niet anders uit concluderen dan dat sinds twee jaar dit stukje op de website niet is bijgewerkt en dat de werkgroep samenlevingsvragen nog niet echt van de grond is gekomen. Dat vind ik pijnlijk. Ik zie in de afgelopen twintig jaar een ontwikkeling waarin landelijke groepen die bestonden uit kerkelijke functionarissen en vrijwilligers uit de gemeente zijn afgenomen of bewust afgebouwd. Ik denk aan de talloze deputaatschappen binnen de gereformeerde kerken waarin rond vele thema's veel deskundigheid gebundeld was. Ik denk aan de teloorgang van het MCKS. Ik citeer Herman Noordegraaf :

Wetenschappelijk instituut.

Het Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving is in 1981 opgericht met steun van protestantse kerken en de Oud-Katholieke Kerk vanuit een verbondenheid met de oecumenische beweging. Het doel was om ter bestudering van de complexe maatschappelijke vragen, naast de theologie ook de mens- en natuurwetenschappen in te schakelen. Voortrekkers waren [dr. H.M. de Lange](#) (voorzitter) en dr. Mady A. Thung (directeur). Met een kleine staf en met inschakeling van vrijwilligers ontwikkelde het Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving (MCKS) studieprojecten waarin multidisciplinaire dialoog een belangrijke rol speelde. Vooral vragen van geloof en economie, geloof en technologie en de plaats van de kerk in de samenleving kregen aandacht. De projecten vonden hun afronding in conferenties, beleidsadviezen en publicaties. Als gevolg van financiële problemen werd het MCKS in 1992 onderdeel van het instituut [Kerk en Wereld](#), om daar in 1998 geheel in op te gaan.

Auteur: Herman Noordegraaf [uit: G. Harinck e.a. (red.), Christelijke Encyclopedie (Kampen 2005)]

Wat nu?

Ik zie die oude verbanden niet zomaar terugkeren. Ik zie wel een aantal items waar plaatselijke gemeenten en predikanten alert op moeten en kunnen zijn. Ik noem er een paar :

1. **De angst voor de Islam** en de internationale opkomst van populistische bewegingen die zich verenigen in hun verzet tegen een islamisering van de westerse wereld.
2. **Vragen rond duurzaamheid.** Zeg maar de vragen van het conciliair proces voor gerechtigheid, vrede en het behoud van de schepping.
3. **Vragen rond de (ouderen)zorg.**

Naast zorg over de verschraling in de ouderenzorg denk ik ook aan bijv. de discussie rond het initiatief 'Uit Vrije wil' waarbij het begrip waardigheid een grote rol speelt. Ik gruw van een vijandsbeeld van de dementerende mens. Een voorbeeld daarvan is een ingezonden brief die Rob Jonquière in 2008 naar *de Volkskrant* stuurt. Jonquière is arts en op dat moment directeur van de euthanasievereniging NVVE. In zijn brief reageert hij op een artikel van columnist Aleid Truijens. Zij waarschuwt voor het pleidooi van de NVVE om euthanasie voor mensen met dementie toegankelijker te maken – een discussie die op dat moment sterk leeft door de zelfverkozen dood van de Vlaamse schrijver Hugo Claus, die beginnend dement was. Jonquière antwoordt Truijens dat door medisch handelen en maatschappelijke vooruitgang de dood vooruit wordt geschoven. „De mondige mens van nu is niet altijd van dat uitstel gediend en al helemaal niet als dat een in zijn ogen onwaardig afscheid betekent. Dan kan en mag in Nederland die mens in veel gevallen om een waardig levenseinde vragen. Dat beschouw ik als een verworvenheid van onze maatschappij. De gevallen waarin mensen het door henzelf gewenste levenseinde niet krijgen, vragen om voortzetting van het debat. Als Truijens ervoor kiest om de kans te lopen ooit als een zombie met een poepluier rond te lopen, dan is dat haar goed recht. Zoals het dan haar goed recht is optimale zorg te krijgen, die haar dan de dood verschaft waarvoor zij kiest. Mogen wij een andere keus maken?” Het is o.a. aan de kerken om het begrip waardigheid ook anders in te vullen en wel als ook een relationeel begrip. Die 'zombie met een poepluier' is en blijft wel mijn ouder of grootouder. Zij of hij heeft waarde voor mij. Als die ander in mijn ogen ziet dat zij of hij een waardeloos of inmiddels onwaardig geworden mens is, gebeurt er iets vreselijks.

4. **Positie van (uitgeprocedeerde) vluchtelingen.** Kerken mogen nooit toestaan dat gezinnen geschieden worden of mensen zonder onderdak of zonder mogelijkheden om elders heen te gaan op straat gezet worden.
5. **Exorbitante verrijking.** Durven de kerken het over dit thema en over inkomensnivellering te hebben?

Ik vind het belangrijk dat theologen zich mengen in het debat. Ik noem bijvoorbeeld het nummer van Michsjol (2010/2) Volksverlangen over de impasse van het populisme. Ik noem de conferentie die het IKON Pastoraat in 2009 organiseerde rond Pastoraat en Populisme. Ik noem de conferentie die OIKOS organiseerde rond het thema 'de angst verstaan'. Al die vragen zoals in de aankondiging van de dag door Stephan de Jong: 'na de verhitte jaren '70 en '80 is het lang stil geweest in de kerk als het gaat over politiek. Voorzichtig lijkt het thema terug te komen, vooral ontvondend aan de opkomst van de PVV. Maar kan dat, moet dat, en zo ja hoe dan? Laat ik als predikant ervan iets doorklinken in mijn preken? Of is de preek daar niet geschikt voor? Hoe zuiver wil ik het hebben? Waar leg ik de grens tussen het geloof dat zijn reden heeft en de wereld die ook zijn redenen heeft nl. van de noodzaak te schipperen en dat soms met vuile handen?" Ik vind van wel en doe dat ook. Als Wilders de bevolking oproept om de straten schoon te maken en te zuiveren vind ik het een taak van de predikant om daar iets mee te doen in de kerkdienst. Of dat nu rond het kyrie is of in de uitleg of in de voorbeden. Maar in de kerk zal het rondom dit

thema niet stil zijn. In de dertiger jaren zei Bonhofffer : alleen wie voor de Joden schreeuwt mag Gregoriaans zingen. Ds. Johan Snoek die lang predikant in Tib rias is geweest zei ooit tegen de ethicus Gerard Rothuizen : Alleen wie voor de Palestijnen schreeuwt, mag Israëtheologie bedrijven. Het is vandaag de kunst voor de gemeen te van Christus om én op te komen voor de bedreigde Kopten in Egypte én voor de moslims in onze eigen samenleving die zich steeds minder welkom voelen én voor die orthodoxe joden in onze samenleving die in toenemende mate beledigd of bedreigd worden. Hoe dat te combineren is geen heidens werk, maar een christelijk karwei.

10. Een apolitieke kerk is een tandeloze kerk

Er is nog zoveel te zeggen. Ik denk aan de wijze waarop op dit moment binnen het CDA getheologiseerd wordt. Ik denk aan de artikelen van Hillen in Trouw. Ik wil vanmiddag in een workshop met wat die leuk vindt eens kijken naar de gelijkenis van de ponden bij Lukas. Ook dan zitten we in het thema evangelie en politiek. Ik verklap nu maar vast dat volgens mij de rechtvaardige knecht degene is die zijn pond of zijn drachmen (volgens de NBV) in een doek heeft bewaard. Vanuit een grondige exegese worden we als gemeente, als predikant steeds weer opgeroepen om gemeente midden in de wereld te zijn. Zoals Aantjes dat 35 jaar geleden zei in een rede die ten onrechte de bergrede van Aantjes werd genoemd.. Hij had het niet over Matth. 5, maar over Matth. 25. een fragment: '... De wereld hunkert naar christelijke politiek! Een politiek die spreekt voor wie geen stem hebben; die handelt voor wie geen handen hebben; die een weg baant voor wie geen voeten hebben; die helpt voor wie geen helper hebben.'

Het verschil tussen mij en Aantjes is dat ik niet meer spreek over christelijke politiek, maar politiek in navolging van Christus.

Ik hoop voldoende stof te hebben aangereikt voor het gesprek,
Bram Grandia

IKON Pastor (bram.grandia@ikon.nl)